

УДК 811.161.2'243(477.87=511.141)

Бойчук О.А.

Ужгородський національний університет

ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ УГОРЦЯМИ ЗАКАРПАТТЯ: ТИПОВІ ГРАМАТИЧНІ ПОМИЛКИ

Анотація. У статті проаналізовано загальні теоретичні прийоми та способи семантизації граматичного матеріалу під час вивчення української мови як іноземної, зокрема такі, як зображальна наочність, переклад, контекст та тлумачення. У дослідній частині статті (на основі проведеного анкетування) зроблено висновки щодо типових помилок, котрі найчастіше трапляються під час вивчення граматики української мови серед угорців, що навчаються та працюють в Україні. Зауважено, що найчастіше труднощі викликає граматична категорія роду та система відмінювання (зокрема родовий та знахідний відмінки), важким для усвідомлення є дієслівне керування, а також вживання прийменників. Проведені спостереження допоможуть викладачам добирати завдання, працюючи в угорськомовній аудиторії.

Ключові слова: українська мова як іноземна, угорці, Закарпаття, наочність, переклад, граматичні помилки.

Boichuk Olena

Uzhgorod National University

STUDYING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE BY HUNGARIANS OF TRANS-CARPATHIA: TYPICAL GRAMMATICAL MISTAKES

Summary. In the introduction remarked, that Transcarpathia – it is a special territorial locus, where Hungarians live compact. An author pays regard to especially linguistic explanation of question in the article, she don't speak about the historical, social and cultural aspects of this theme. An author puts before itself some tasks which are successfully executed in basic maintenance by research. The article is divided on theoretical and experimental parts. In the first part general theoretical methods of explanation of grammar material during the study of the Ukrainian language as a foreign language are analyzed, in particular, such subjects as substantive visibility (which is relevant for familiarizing with the grammatical category of the number, degrees of comparison of adjectives, personal pronouns in the initial stages of language learning) and pictorial visibility (the usage of drawings, diagrams, tables in the study of grammar), translation, context and interpretation. In the research part of the article (on the basis of the previous questionnaire), conclusions were drawn about the typical mistakes that most often occur during the study of grammatical constructions of the Ukrainian language among Hungarians studying and working in Ukraine. It is noted that most often difficulties are caused by the grammatical category of gender (the reason for such mistakes is the absence of division into masculine, feminine and neuter gender in the Hungarian language); as a result, the topic of adjectives, pronouns, numerals agreement with nouns is difficult to understand; difficult to comprehend is the agreement of the verb with the following preposition or the noun case; particular attention should be paid to the explanation of the particularities of the use of prepositions in the Ukrainian language (since in Hungarian this part of speech is not used). The article finishes with the types of exercises and tasks aimed at the training of grammatical skills and language competence of foreign students in general, and in Hungarian – in particular.

Keywords: Ukrainian as a foreign language, Hungarians, Transcarpathia, visibility, translation, grammatical mistakes.

Постановка проблеми. Найчастіше особливості вивчення української мови як іноземної характеризуються з позицій англійських студентів. Це цілком зрозуміло, адже іноземці, які приїжджають на територію України з різних країн, головню комунікують між собою мовою міжнародного спілкування – англійською. Утім на території України є специфічні регіони, де широкого використання набувають мови національних меншин. Відтак студенти сусідніх держав, які навчаються або працюють в Україні, мають можливість вільно спілкуватися їх рідною мовою. Одним із таких регіонів є Закарпаття – це особливий територіальний локус, де компактно проживає угорськомовна громада. До того ж, за результатами перепису 2001 р., 62% угорців Закарпаття проживає у населених пунктах практично без українськомовного оточення [2, с. 14]. Відтак тут є територіальні осередки, де українську мову починають вивчати у школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що в центр наукових зацікавлень дотепер потрапляли головню особливості вивчен-

ня української мови серед дітей дошкільного та шкільного віку [2; 4; 5]. Попри увагу науковців, залишається чимало **невирішених питань у загальній темі** – українська як іноземна серед етнічних угорців. Хоча загальні міркування вивчення української мови як іноземної (щоправда в історичному та мовнополітичному контексті) подано в одній зі статей С. Черничка [6]. Відтак ми звернулися до суто мовного висвітлення питання – характеристики типових граматичних помилок, які найчастіше трапляються серед студентів, що вивчають українську мову як іноземну (зокрема на медичному факультеті № 2 Ужгородського національного університету), а також серед етнічних угорців, що працюють в Україні. Позаяк було проведене відповідне анкетування, усі висновки базуються на власних спостереженнях, тому пропонується дослідження вважати **новаторським та актуальним**.

Вивчаючи українську як іноземну, чи не найбільше труднощів викликає висвітлення граматичного складу чужої для слухачів мови. Відтак мета нашого повідомлення полягає в тому, щоб

проаналізувати особливості подання та вивчення граматичного матеріалу в курсі української мови як іноземної, акцентуючи увагу на типових помилках у мовленні угорців Закарпаття.

Зауважена **мета** передбачає розв'язання ряду **завдань**: проаналізувати прийоми та способи семантизації граматичного матеріалу; виокремити типові помилки під час вивчення граматики української мови серед угорців Закарпаття; подати орієнтовні вправи та завдання, спрямовані на формування граматичних навичок та мовленнєвої компетенції іноземних студентів.

Виклад основного матеріалу. Питання навчальної семантизації граматичного матеріалу є складнішим, аніж пояснення значень нової для іноземців лексики. Проблема полягає насамперед у труднощах підбору такого способу семантизації, за допомогою якого можна було б ефективно розкрити особливості тих чи інших граматичних значень, щоб навчити студентів з інших країн правильно вживати відповідні граматичні форми слів.

З-поміж різноманітних прийомів семантизації граматичного матеріалу, у сучасній лінгводидактиці найоптимальнішими вважають **зображальну наочність** та **переклад** [1, с. 132].

У процесі навчання мови можна використовувати різні види наочності для пояснення граматичних значень слів, зокрема:

– **предметну** (демонструючи, наприклад, відповідну кількість предметів, вчать розрізняти число іменників, вживати кількісні числівники; вказуючи на певних осіб, можна опрацьовувати особові займенники; показом речей різної якості пояснюють ступені порівняння прикметників тощо);

– **зображальну**, застосування якої дає ширші можливості для семантизації граматичного матеріалу, аніж використання предметної наочності, оскільки ті ж речі, які демонструють реально, можна зобразити на малюнках або ж подати у вигляді узагальнених схем чи таблиць [1, с. 129].

Так, скажімо, під час вивчення граматичних тем (для прикладу, «Особові займенники», «Змінювання дієслів», «Відмінювання прикметників») доречними вважаємо використання зображень, плакатів або слайдів задля візуалізації та опрідметнення цих мовних явищ.

Під час вивчення української мови як іноземної важливо, на нашу думку, зацентувати увагу на темі «Особові займенники». Адже чітке усвідомлення цього матеріалу є запорукою розуміння диференціації іменників за родами та числами, узгодження іменника з прикметниками, а головне – змінювання дієслів. Задля семантизації цього граматичного матеріалу доречно використовувати таблиці як засіб зображальної наочності.

Ще одним із ефективних способів пояснення граматичного матеріалу вважаємо **переклад**. Утім вдаватися до нього доречно лише тоді, коли відповідні граматичні категорії та граматичні значення є в мові, яку вивчають, і в мові, через посередництво якої відбувається навчання. Ця методика буде цілком успішною під час вивчення угорцями ступенів порівняння прикметників української мови: 1) сильний – *erős*; сильніший – *erősebb*; **найсильніший** – *legerősebb*; 2) довгий – *hosszú*; довший – *hosszabb*; **найдовший** – *leghosszabb*. [3, с. 122-126].

Доречним вважається залучення перекладу під час вивчення теми змінювання дієслів української мови у теперішньому часі в однині: я працюю – *dolgozok*, ти працюєш – *dolgozol*, він (вона, воно) працює – *dolgozik* [3, с. 50].

Відтак, «у процесі засвоєння нової мовної бази переклад – основний прийом семантизації граматики, оскільки з його допомогою найпростіше та найточніше можна передати суть явища» [1, с. 132]. Відтак, «у процесі засвоєння нової мовної бази переклад – основний прийом семантизації граматики, оскільки з його допомогою найпростіше та найточніше можна передати суть явища» [1, с. 132].

Існують інші прийоми семантизації граматичного матеріалу – **контекст** та **тлумачення**. Перший широко використовують для характеристики моделей граматичної сполучуваності слів. Пояснення нових граматичних значень за допомогою тлумачення застосовують рідше, переважно на середньому та завершальному етапі вивчення мови.

Зазначені прийоми та способи семантизації граматичного матеріалу потрібно враховувати під час викладання української мови як іноземної для угорськомовних студентів.

Анкетування, що було проведене серед студентів-угорці, засвідчує існування ряду типових граматичних помилок, врахування яких дозволить викладати українську мову на якісно вищому рівні.

Угорська відрізняється від української як за походженням, так і за граматичною структурою. *Українська мова* – флективна, тоді як *угорська* – аглютинативна. В той час, коли *українська* відноситься до слов'янських мов індоєвропейської мовної сім'ї, *угорська* – до фіно-угорської групи уральських мов. Оскільки генетично ці мови не споріднені, спостерігаємо істотні відмінності як в лексиці, так і в граматичній будові цих мов [4, с. 136].

Звернімо увагу на **труднощі**, що стосуються засвоєння українських граматичних форм серед етнічних угорців.

1. Найчастіше непорозуміння викликає **граматична категорія роду**.

В угорській мові відсутній поділ на чоловічий, жіночий та середній роди, тому дуже важко закріплюються родові відмінності. Так, українські займенники він, вона, воно в угорській мають єдиний відповідник *ő*. Відтак українські вирази *він працював* *вона працювала* *воно працювало* матимуть в угорській єдиний відповідник *ő dolgozott*. Як наслідок, відбувається сплутування дієслівних форм у минулому часі.

В українській мові родові відмінності є визначальними для *узгодження прикметників, займенників з іменниками*. Натомість в угорській такої потреби немає. Порівняємо:

новий стіл	az asztal új
нова книга	a könyv új
нове крісло	a fotel új

Це пояснює характер наступних помилок.

<i>Покажіть, будь ласка, ця пуловер.</i>
<i>Там стоїть машина. Яке вано гарне!</i>

У (я) є ручка, але немає (олівець). 2. У (Давід) є брат, але немає (сестра). 3. У (Жолт) є телефон, але немає (комп'ютер). 4. У (вона) є сини, але немає (дочки).

V. Читайте діалог, слова у дужках ставте у відповідний відмінок. Вживайте приєднання, де це потрібно.

– Привіт. Куди ти йдеш?

– Я йду (аптека). Мені треба купити (ліки). (Моя подруга) захворіла. Вранці вона ходила (стадіон). Було дуже холодно і вона застудилася. Зараз вона має (висока температура).

– Ходімо разом. Ти підеш (аптека), а я піду (магазин). Я куплю (лимон і мед). Твій друг зні треба пити (теплий чай) та їсти (фрукти).

– Чудово. Ходімо!

VI. Читайте текст, дієслова у дужках поставте у відповідну особову форму теперішнього часу.

Сьогодні вівторок. У цей день у нас заняття з української мови. Викладач (питати): «Яке сьогодні число?» Ми (відповідати): «Сьогодні п'ятнадцяте березня». Потім викладач (продовжувати) заняття. Він обов'язково (перевіряти) домашнє завдання. Вдома ми (писати) в зошиті, в аудиторії один студент (читати), інші студенти (слухати). Ми (виправляти) помилки. Ми (отримувати) оцінки за домашнє завдання.

Потім викладач (пояснювати) матеріал. Ми (записувати) в зошит. Потім усі разом ми (повторювати) новий матеріал. Один студент (відповідати) біля дошки, інший студент (писати) в зошиті, часто студенти (виконувати) вправи усно. Я більше (любити) відповідати усно, я (не любити) писати. На занятті ми багато (говорити, читати) українською мовою.

VII. Перепишіть текст, замініть дієслова у формі теперішнього часу дієсловами минулого (майбутнього) часу.

Зараз я на занятті. Ми вчимо українську мову в університеті. Як ми працюємо на уроці? Спочатку викладач пояснює нові слова, ми разом читаємо текст. Потім викладач питає, а ми відповідаємо. Жомбор переказує текст. Він говорить не дуже швидко, але правильно. Коли він розповідає текст, ми слухаємо уважно. Потім наш викладач пояснює новий матеріал. Ми вчимо дієслова, повторюємо правила, пишемо диктант, читаємо діалоги. Коли ми говоримо або пишемо, викладач виправляє помилки. На уроці всі студенти старанно працюють.

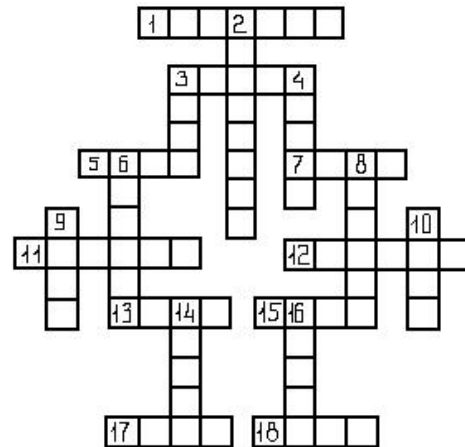
VIII. Розгадайте кросворд «Кому? Чому?» (поставте слова у формі давального відмінка) [1, с. 135].

По горизонталі: 1. брат; 3. Марта; 5. ти; 7. себе; 11. кожна; 12. друзі; 13. Інна; 15. Соня; 17. він; 18. Віра.

Список літератури:

1. Антонів О. Граматичний матеріал у дистанційному курсі української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2010. Вип. 5. С. 128–136. URL: http://dl.franko.lviv.ua/faculty/Philol/www/teoria_praktyka_ukr_mova/vyp_05_2010/17_antoniv.pdf (дата звернення: 29.03.2019).
2. Бергсасі А., Черничко С. Викладати як іноземну? Проблеми викладання української мови в школах з угорською мовою навчання. *Теорія і практика викладання української як іноземної*. 2012. Вип. 7. С. 11–16.
3. Вавра К. Венгерський язык. Учебное пособие для начинающих. Москва: АСТ: Восток-Запад, 2006. 319 с.
4. Рего Г.І. Розвиток мовної особистості дитини дошкільного віку в полікультурному просторі Закарпаття. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 13(272). Ч. I. С. 133–140.
5. Черничко С., Барань С. Вивчення української мови в школах з угорською мовою навчання. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2013. Випуск 8. С. 72–78.

По вертикалі: 2. Тарас; 3. я; 4. Іруся; 6. Оленка; 8. бабуся; 9. той; 10. ляля; 14. наші; 16. опера.

Висновки і пропозиції. З приводу теоретичного аспекту пропонованого дослідження, зауважено, що на всіх етапах вивчення мови використовують переклад та зображальну наочність. Питання семантизації достатньо опрацьоване в науковій літературі, проте у практиці викладання мови як іноземної можуть виникати труднощі під час вибору того чи іншого способу пояснення семантики нових слів та особливостей вживання різних граматичних форм. Тому треба зважати на численні фактори (мету, умови та стан навчання, вікові особливості та підготовку студентів тощо), що можуть впливати на оптимальність застосування певного прийому семантизації. Слід передбачити також заходи для подолання труднощів засвоєння мовних одиниць.

Практичний аспект дослідження засвідчує, що угорці, вивчаючи українську мову як іноземну, допускаються ряду граматичних помилок, що стосуються таких категорій, як рід та відмінок; узгодження прикметників, займенників, числівників з іменниками; дієслівне керування тощо. Зауважені граматичні помилки доцільно враховувати під час добору комплекту вправ та завдань для роботи з іноземними (зокрема угорськомовними) студентами. Пропоновані завдання сприятимуть удосконаленню вмінь та навичок розпізнавати, правильно будувати та вживати граматичні форми слів, словосполучення, речення під час вивчення української як іноземної, зокрема і серед угорськомовних студентів.

Подана стаття – лише частина комплексного дослідження, що стосується висвітлення особливостей вивчення української мови угорцями. Адже поки що поза увагою залишаються типові фонетичні, лексичні, синтаксичні помилки, які потребують подальших наукових опрацювань.

6. Черничко С., Товт Е. Вивчення української мови як іноземної в Угорщині (на Закарпатті) у першій половині ХХ ст. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2014. Випуск 9. С. 261–267.

References:

1. Antoniv O. (2010). Hramatychnyi material u dystantsiinomu kursu ukrainskoi movy yak inozemnoi [Grammatical material in distance learning course of Ukrainian as a foreign language]. *Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi* (electronic journal), vol. 5, pp. 128–136. Available at: http://dl.franko.lviv.ua/faculty/Philol/www/teoria_praktyka_ukr_mova/vyp_05_2010/17_antoniv.pdf (accessed 29 March 2019).
2. Berehsasi A., Chernychko S. (2012). Vykladaty yak inozemnu? Problemy vykladannia ukrainskoi movy v shkolakh z uhorskoiu movoiu navchannia [Problems of teaching Ukrainian in the Transcarpathian schools that have instruction in Hungarian]. *Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi yak inozemnoi*, vol. 7, pp. 11–16.
3. Vavra K. (2006). Vengerskiy yazyk. Uchebnoe posobie dlya nachinayushchikh [Hungarian: Tutorial for Beginners]. Moscow : AST : Vostok-Zapad. (in Russian)
4. Reho H.I. (2013). Rozvytok movnoi osobystosti dytyny doshkilnoho viku v polikulturnomu prostori Zakarpattia [Development of Linguistic Identity of Language of Children under School Age in a Multicultural Area of Transcarpathia] *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*, vol. 13(272), part I, pp. 133–140.
5. Chernychko S., Baran S. (2013). Vyvchennia ukrainskoi movy v shkolakh z uhorskoiu movoiu navchannia [Means for Improving the Study of Ukrainian by Pupils in School with Instruction in Hungarian]. *Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi*, vol. 8, pp. 72–78.
6. Chernychko S., Tovt E. (2014). Vyvchennia ukrainskoi movy yak inozemnoi v Uhorshehyni (na Zakarpatti) u pershii polovyni XX st. [Teaching Ukrainian as a Foreign Language in Hungary (in Transcarpathia) during the First Half of the 20th Century]. *Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi*, vol. 9, pp. 261–267.